EURÓPSKA
KOMISIA

V Bruseli 19. 11. 2024
COM(2024) 530 final

SPRÁVA KOMISIE

EURÓPSKEMU PARLAMENTU

o činnosti a konzultáciách koordinačnej skupiny na zabránenie mučeniu uvedenej v článku 31 nariadenia (EÚ) 2019/125 o obchodovaní s určitým tovarom, ktorý možno použiť na vykonanie trestu smrti, mučenie alebo iné kruté, neľudské alebo ponižujúce zaobchádzanie alebo trestanie

1. Úvod

V článku 31 ods. 4 nariadenia (EÚ) 2019/125 zo 16. januára 2019 (ďalej len „nariadenie“) o obchodovaní s určitým tovarom, ktorý možno použiť na vykonanie trestu smrti, mučenie alebo iné kruté, neľudské alebo ponižujúce zaobchádzanie alebo trestanie[1], sa od Komisie vyžaduje, aby Európskemu parlamentu predložila výročnú správu o činnostiach, preskúmaniach a konzultáciách koordinačnej skupiny na zabránenie mučeniu. Správa nesmie ohroziť obchodné záujmy fyzických alebo právnických osôb.

V tejto správe sa uvádzajú informácie o činnostiach koordinačnej skupiny na zabránenie mučeniu v roku 2023.

2. Regulačný rámec

Cieľom nariadenia je zabrániť v krajinách mimo EÚ vykonávaniu trestu smrti na jednej strane a mučeniu alebo inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu na druhej strane, a to obmedzením obchodovania s určitým tovarom. Rozlišuje sa v ňom medzi:

- tovarom, ktorý je vo svojej podstate protiprávny a nemalo by sa s ním vôbec obchodovať (príloha II), a
- tovarom, ktorý by sa mohol použiť na účely mučenia a iného krutého, neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania (príloha III) alebo na účely vykonávania trestu smrti (príloha IV), ktorý však môže mať aj legitímne využitie, ako napríklad na účely presadzovania práva alebo terapeutické účely.

Obchodovanie s tovarom uvedeným v prílohách II, III a IV podlieha určitým obmedzeniam. Nariadením sa konkrétne:

i. zakazuje dovoz tovaru uvedeného v prílohe II, ktorý nemá žiadne iné praktické použitie ako na účely vykonávania trestu smrti alebo mučenia, do EÚ, jeho vývoz z EÚ a tranzit cez EÚ. Zakazuje sa ním poskytovanie akejkoľvek technickej pomoci týkajúcej sa takéhoto tovaru vrátane poskytovania školenia o jeho používaní. Zakazuje sa ním aj reklama takéhoto tovaru v tlačových médiách, na internete alebo v televízii či rozhlase a jeho vystavovanie alebo ponúkanie na predaj na výstavách alebo veľtrhoch;

ii. v individuálnych prípadoch sa vyžaduje predchádzajúce povolenie na vývoz tovaru uvedeného v prílohe III, ktorý by sa mohol použiť na účely mučenia, ale môže mať aj iné legitímne využitie (napr. presadzovanie práva). Predchádzajúce vývozné povolenie sa vyžaduje aj na poskytovanie technickej pomoci alebo sprostredkovateľských služieb v súvislosti s touto kategóriou tovaru. Príloha III neobsahuje:

[1] Ú. v. EÚ L 30, 31.1.2019, s. 1. Nariadenie Rady (ES) č. 1236/2005 z 27. júna 2005 o obchodovaní s určitým tovarom, ktorý možno použiť na vykonanie trestu smrti, mučenie alebo iné kruté, neľudské alebo ponižujúce zaobchádzanie alebo trestanie (Ú. v. EÚ L 200, 30.7.2005, s. 1), ktoré bolo niekoľkokrát zmenené, bolo následne kodifikované ako nariadenie (EÚ) 2019/125.

a) strelné zbrane, na ktoré sa vzťahuje nariadenie (EÚ) č. 258/2012[2];
b) položky s dvojakým použitím, na ktoré sa vzťahuje nariadenie (EÚ) 2021/821[3]; alebo
c) tovar, na ktorý sa vzťahujú podmienky stanovené v spoločnej pozícii Rady 2008/944/SZBP[4] a

iii. reguluje obchod s tovarom v prílohe IV, ktorý možno použiť na vykonávanie trestu smrti (napr. prostredníctvom smrtiacej injekcie), ale možno ho používať aj na legitímne terapeutické účely. Zaviedlo sa osobitné licenčné povolenie (všeobecné vývozné povolenie Únie) s cieľom kontrolovať vývoz takéhoto tovaru a zabrániť jeho transferu na použitie pri vykonávaní popráv smrtiacou injekciou bez toho, aby sa obmedzilo obchodovanie s ním na lekárske, veterinárne alebo iné legitímne účely.

3. Činnosti koordinačnej skupiny na zabránenie mučeniu

Koordinačná skupina na zabránenie mučeniu bola zriadená podľa nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/2134[5] s cieľom preskúmať otázky týkajúce sa uplatňovania nariadenia.

Koordinačná skupina na zabránenie mučeniu slúži ako platforma pre expertov členských štátov a útvary Komisie na výmenu informácií o správnych postupoch a na prerokovanie otázok týkajúcich sa výkladu nariadenia, technických problémov s tovarom zapísaným do zoznamu, vývoja súvisiaceho s uvedeným nariadením a akýchkoľvek iných otázok, ktoré sa môžu vyskytnúť. Komisia sa radí s koordinačnou skupinou na zabránenie mučeniu aj pri príprave delegovaných aktov, a to v súlade s Medziinštitucionálnou dohodou z 13. apríla 2016 o lepšej tvorbe práva[6].

Koordinačná skupina na zabránenie mučeniu sa v roku 2023 stretla na dvoch virtuálnych zasadnutiach, a to 27. apríla a 23. novembra, s cieľom vymeniť si informácie súvisiace s viacerými problémami (zhrnutými ďalej v texte) týkajúcimi sa vykonávania nariadenia.

3.1 Vývoj týkajúci sa základného aktu

V roku 2023 neboli prijaté žiadne delegované akty, ktorými by sa nariadenie menilo.

3.2 Informácie o obchodovaní: vykazovanie údajov

[2] Nariadenie (EÚ) č. 258/2012 zo 14. marca 2012, ktorým sa vykonáva článok 10 Protokolu Organizácie Spojených národov proti nezákonnej výrobe a obchodovaniu so strelnými zbraňami, ich súčasťami a komponentmi a strelivom doplňujúceho Dohovor Organizácie Spojených národov proti nadnárodnému organizovanému zločinu (protokol OSN o strelných zbraniach) a ktorým sa ustanovujú vývozné povolenia a opatrenia týkajúce sa dovozu a tranzitu strelných zbraní, ich súčastí a častí a streliva (Ú. v. EÚ L 94, 30.3.2012, s. 1).

[3] Nariadenie (EÚ) 2021/821 z 20. mája 2021, ktorým sa stanovuje režim Únie na kontrolu vývozov, sprostredkovania, technickej pomoci, tranzitu a transferu položiek s dvojakým použitím (prepracované znenie) (Ú. v. EÚ L 206, 11.6.2021, s. 1).

[4] Spoločná pozícia Rady 2008/944/SZBP, ktorou sa vymedzujú spoločné pravidlá upravujúce kontrolu vývozu vojenskej technológie a materiálu (Ú. v. EÚ L 335, 13.12.2008, s. 99).

[5] Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/2134 z 23. novembra 2016, ktorým sa mení nariadenie Rady (ES) č. 1236/2005 o obchodovaní s určitým tovarom, ktorý možno použiť na vykonanie trestu smrti, mučenie alebo iné kruté, neľudské alebo ponižujúce zaobchádzanie alebo trestanie (Ú. v. EÚ L 338, 13.12.2016, s. 1).

[6] Ú. v. EÚ L 123, 12.5.2016, s. 1.

Komisia predstavila súčasný stav výročnej správy uvedenej v článku 26 ods. 3 nariadenia. Komisia predstavila novú funkciu, v rámci ktorej sa orgány členských štátov vyzývajú, aby požadované údaje na účely vykazovania nahrávali priamo do knižnice elektronického systému pre položky s dvojakým použitím v rámci modulu týkajúceho sa nariadenia o boji proti mučeniu. Cieľom je zefektívniť a uľahčiť agregáciu údajov vo všetkých členských štátoch. Zozbierané informácie zahŕňajú najmä druh tovaru, miesto určenia vývozu a konečné použitie. Tieto prvky sú zohľadnené vo výročnej správe Komisie. Po prijatí uvedenej správy[7] Komisia ďalej poskytovala informácie o obchodných údajoch.

[7] COM(2023) 689 final, 8.11.2023 a opravené prílohy 1 až 11 [C(2024) 2491 final], 10.4.2024.

3.3 Neformálna skupina expertov Komisie

Komisia aj naďalej informovala koordinačnú skupinu na zabránenie mučeniu o činnostiach neformálnej skupiny expertov vytvorenej v súlade so závermi jej správy o preskúmaní[8]. V rámci neformálnej skupiny sa prezentujú rôzne perspektívy (napr. obhajovanie práv, presadzovanie práva, výskum či clá). Jej funkcia je výlučne poradná a dopĺňa funkciu koordinačnej skupiny na zabránenie mučeniu.

V priebehu roka 2023 bola koordinačná skupina na zabránenie mučeniu informovaná o rokovaniach v rámci neformálnej skupiny expertov týkajúcich sa sprísnenia nariadenia. Neformálna skupina expertov posúdila technologický vývoj a nové výrobky, ako aj používanie určitého vybavenia orgánov činných v trestnom konaní, ktoré sa používa v policajnej praxi, vrátane tovaru používaného v prípadoch, keď nedochádza k porušovaniu pravidiel, napríklad počas pokojných zhromaždení.

S cieľom sprísniť nariadenie a v súlade so závermi správy o preskúmaní Komisie do roku 2020 neformálna skupina expertov zvážila presun niektorých tovarov z jednej kategórie (príloha III) do druhej (príloha II), ako aj doplnenie niektorých nových tovarov, ktoré v súčasnosti nie sú uvedené v žiadnej z príloh k nariadeniu. Odborníci z bezpečnostného sektora z neformálnej skupiny expertov uviedli, že pri posudzovaní tovaru používaného na presadzovanie práva alebo pri zadržiavaní je podstatné, či je „nevyhnutný“, a ak áno, či je jeho konštrukcia dostatočne humánna.

Pokiaľ ide o kontrolu liekov, ktoré sa môžu používať na smrtiace injekcie, kľúčom k účinnosti týchto kontrol bolo partnerstvo s priemyslom a jeho samoregulačné protokoly, ktoré sa ukázali ako dôležité pri predchádzaní používaniu liekov EÚ pri popravách.

Vyskytla sa aj myšlienka všeobecného zákazu školenia v zneužívaní akéhokoľvek vybavenia orgánov činných v trestnom konaní, ktoré by uľahčilo mučenie alebo zlé zaobchádzanie. Diskusie neformálnej skupiny slúžili ako podklady pre návrh delegovaného aktu, ktorý Komisia predložila koordinačnej skupine na zabránenie mučeniu[9].

3.4 Obchod bez mučenia

Komisia informovala koordinačnú skupinu na zabránenie mučeniu o obsahu výročnej tematickej správy Alice Edwardsovej, osobitnej spravodajkyne OSN pre mučenie, o „celosvetovom obchode so zbraňami, vybavením a zariadeniami používanými orgánmi činnými v trestnom konaní a inými verejnými orgánmi, ktoré môžu spôsobiť mučenie a iné kruté, neľudské alebo ponižujúce zaobchádzanie alebo trestanie“, ktorá bola vydaná 24. augusta 2023.

Osobitná spravodajkyňa OSN v správe predstavuje ročný prehľad trendov a vývoja v oblasti mučenia, ako aj tematickú štúdiu o celosvetovom obchode so zbraňami, vybavením a zariadeniami, ktoré používajú orgány činné v trestnom konaní a iné verejné orgány a ktoré by sa mohli použiť na mučenie a iné kruté, neľudské alebo ponižujúce zaobchádzanie alebo trestanie.

[8] COM(2020) 343 final, 30.7.2020.
[9] Prebieha spolupráca s odborníkmi v rámci koordinačnej skupiny na zabránenie mučeniu.

Komisia vzala na vedomie význam tejto správy v súvislosti s možným sprísnením nariadenia EÚ.

V správe sa ďalej uvádza zoznam predmetov, ktoré sa považujú za kruté, neľudské alebo ponižujúce a ktoré by mali byť ako také zakázané (neúplný zoznam 20 druhov zariadení/zbraní). Ďalej sa v nej odporúča zoznam tovaru, ktorý by mal byť regulovaný na vnútroštátnej a medzinárodnej úrovni. Hoci majú tieto predmety legitímne použitie, môžu byť zneužité na mučenie, a preto si vyžadujú určitý dohľad.

Správa sa uzatvára odporúčaním „vypracovať medzinárodný nástroj na obchodovanie bez mučenia, ktorý by doplnil a posilnil existujúce záväzky zakazujúce a zabraňujúce mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu.“

Komisia informovala koordinačnú skupinu na zabránenie mučeniu aj o skupine viac ako tridsiatich organizácií občianskej spoločnosti zo všetkých regiónov, ktorá podporuje prebiehajúce úsilie o „obchod bez mučenia“. Tieto organizácie spojili svoje sily a žiadajú uzavretie medzinárodnej zmluvy o kontrole obchodu s mučiacimi nástrojmi, ktoré sa používajú na potláčanie pokojných protestov a zneužívanie zadržaných osôb na celom svete. Vo vyhlásení podpísanom v Londýne v januári 2023 mimovládne organizácie zaoberajúce sa ľudskými právami vyzvali na uzavretie zmluvy, ktorá by zakázala výrobu a obchodovanie s vybavením, ktoré je vo svojej podstate zneužiteľné, ako aj na zavedenie kontroly obchodu so štandardnejším vybavením na presadzovanie práva založenej na ľudských právach.

3.5 Opatrenia nadväzujúce na správu o preskúmaní Komisie: sprísnenie nariadenia (EÚ) 2019/125

Komisia predložila koordinačnej skupine na zabránenie mučeniu návrh delegovaného aktu, ktorý následne poskytla expertom koordinačnej skupiny na zabránenie mučeniu na vyjadrenie. Návrh, ktorého cieľom je sprísniť nariadenie (EÚ) 2019/125, vychádza zo správy o preskúmaní Komisie z roku 2020, práce neformálnej skupiny expertov a správ osobitnej spravodajkyne OSN pre mučenie. Komisia poukázala na správu osobitnej spravodajkyne OSN pre mučenie Dr. Alice Jill Edwardsovej z októbra 2023, v ktorej uvádza 20 druhov zariadení na presadzovanie práva, ktoré sú vo svojej podstate zneužiteľné a mali by byť zakázané, a ďalších 17 druhov zariadení na presadzovanie práva, ktoré môžu mať legitímne použitie, ale môžu byť zneužité na mučenie a obchod s nimi musí byť prísne kontrolovaný. Komisia zdôraznila, že jej návrh sa pripravuje so zreteľom na zásady zákonnosti, nevyhnutnosti a proporcionality a že ho bude konzultovať s koordinačnou skupinou na zabránenie mučeniu.